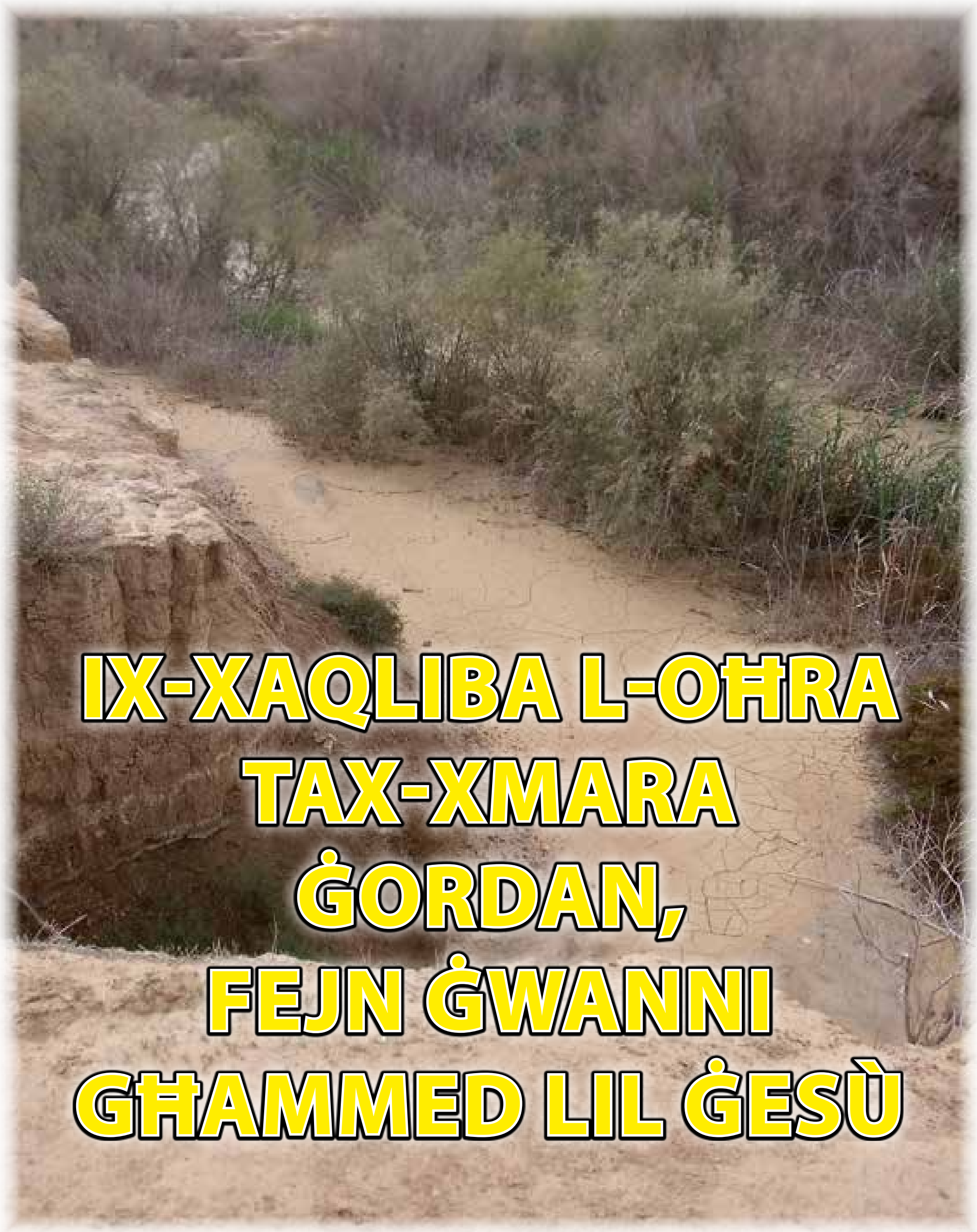

IX-XAQLIBA L-OĦRA TAX-XMARA ĠORDAN, FEJN ĠWANNI GĦAMMED LIL ĠESÙ

Gianantonio Urbani
Studium Biblicum Franciscanum, Ġerusalemm

Il-Vanġeli jgħidulna li Ġesù tgħammed minn Ġwanni l-Battista fix-xmara Ġordan. Xmara jkollha żewġ naħat, u għalhekk il-mistoqsija hi spontanja: fuq liema xaqliba seħħet il-magħmudija? Il-fidi tagħna ma tiddependix minn xi post fiżiku, imma mit-tifsira tal-istorja evanġelika. Minkejja dan, il-"post" hu importanti għalina, għaliex aħna nemmnu fil-misteru tal-Inkarnazzjoni – il-fidi tagħna tgħidilna li Alla sar bniedem fi żmien u f'post konkret.

Dan l-artiklu jeżamina kif id-deskrizzjonijiet ġeografiċi fil-Vanġelu ta' San Ġwann nistgħu neżaminawhom fid-dawl tax-xhieda tal-pellegrini u tal-ħidma tal-arkeoloġi. Dan l-eżami – li jixbah lil dak ta' *detective* li jfittex evidenza – jista' jikkontribwixxi għall-fidi ta' dawk li jemmnu.

Il-Vanġeli joffrulna ftit informazzjoni eżatta rigward il-post fejn Ġwanni għammed lil Ġesù. L-Evanġelisti sinottiċi (Mattew, Mark, Luqa) jagħmlu riferiment ġenerali għax-xmara Ġordan (Mattew 3,13; Mark 1,9; Luqa 3,3). L-Evanġelista Ġwanni ma jiddiskrevix il-magħmudija ta' Ġesù kif jagħmlu l-oħrajn, imma jżid informazzjoni ġeografika dwar il-post li fih kien jgħammed Ġwanni. Fi Ġwann 1,28 l-awtur ifakkar laqgħa bejn Ġwanni l-Battista u l-Fariżej: "Dan kollu ġara f'Betanja, 'il hemm mill-Ġordan, fejn Ġwanni kien jgħammed."

Il-ġeografija tal-Vanġelu ta' San Ġwann

L-attenzjoni ta' San Ġwann għall-postijiet hi magħrufa. L-iskop li għalih hu jispeċifika li l-ġrajja seħħet "f'Betanja, in-naħa l-oħra tal-Ġordan" jiġi x'aktarx użat biex Ġwanni jevita konfużjoni għas-semmiegħa tiegħu, li forsi ma kinux jafu li kienu jeżistu żewġ ċentri li kellhom l-istess isem.

Il-qarrejja kienu jafu li Ġwann 11 jitkellem dwar raħal jismu Betanja, qrib l-Għolja taż-Żebbuġ, fejn kienu jgħixu Marija, Marta u Lazzru. It-tifkira tradizzjonali ta' din it-tieni Betanja hi dejjem żgura, filwaqt li l-kodiċi antiki tar-Raba' Vanġelu jagħtuna differenzi rigward Betanja ta' Ġwann 1,28. Isem ieħor għal din Betanja jiġi konfermat fil-post li jismu *Bethabara*, isem li jssemma wkoll minn Oriġene fil-kummentarju tiegħu dwar San Ġwann (IV,40).

Fil-kapitlu 3 il-Vanġelu joffri żewġ indikazzjonijiet ġeografiċi oħrajn: "Wara dan, Ġesù u d-dixxipli tiegħu marru fl-art tal-Lhudija, u baqa' hemm magħhom u kien jgħammed. Ġwanni wkoll kien qiegħed jgħammed f'Għajnun qrib Salim, għax f'dik in-naħa kien hemm ħafna ilma. U n-nies kienet tiġi biex titgħammed. Sa issa Ġwanni kienu għadhom ma tefgħuhx fil-ħabs" (Ġwann 3,22-24). B'dan il-kliem l-Evanġelista jgħarrafna li l-Battista kien jgħallem f'post *differenti* minn "Betanja fuq in-naħa l-oħra tal-Ġordan."

L-espressjoni "n-naħa l-oħra tal-Ġordan" terġa' tintuża mid-dixxipli tal-Battista meta huma jirreferu għall-imgħallem tagħhom: "Rabbi, kien hemm raġel miegħek in-naħa l-oħra tal-Ġordan, dak li int xhedt għalih. Issa, ara, hu qiegħed jgħammed, u kulħadd sejjer għandu" (Ġwann 3,26).

X'nistgħu niskopru mill-ġeografija tar-Raba' Vanġelu? Ma hemmx dubju rigward il-lokalizzazzjoni ta' Salim u għall-fatt li fil-kapitlu 3 l-Evanġelista jirreferi għal post fuq ix-xaqliba *tal-punent* tax-xmara Ġordan fejn Ġwanni wkoll kien jgħallem. Ewsebju, l-isqof tas-seklu 4 u l-istoriku tal-Knisja li kiteb opra jisimha *Onomasticon* dwar l-ismijiet ta' postijiet fl-Art Imqaddsa, fi qbil ma' Ġwann 3,26, iqiegħed Għajnun (Aenon) xi 13-il kilometru lejn in-nofsinhar ta' Scitopoli (Bethshean), u Salim ftit aktar minn nofs kilometru lejn it-tramuntana ta' Għajnun (*Onomasticon* 40). Illum jeżisti post jismu Salim, xi ħames kilometri u nofs lejn il-lvant ta' Bethshean. Hi żona tajba biex wieħed jaqsam minn xaqliba għal oħra tal-Ġordan, fatt li n-nies kienu jieħdu vantaġġ minnu sa mill-qedem.

Il-Mappa ta' Madaba

Insibu aktar evidenza ta' kemm huma qrib Għajnun u Salim fil-Mappa ta' Madaba, mużajk fuq il-paviment ta' knisja Biżantina fil-Ġordanja tal-lum. Il-mużajk hu mappa tal-lvant nofsani kif kien magħruf f'dawk iż-żminijiet.

Il-mappa tqiegħed il-postijiet fuq ix-xaqliba tal-punent mingħajr l-ebda simbolu li

jikkaratterizzahom. Aktar lejn in-nofsinhar, iżda, fuq ix-xaqliba l-oħra u fuq il-livell ta' Ġeriko, imma mhux qrib ix-xmara Ġordan, il-mappa għandha skrizzjoni bil-Grieg: *Aenon fejn illum hemm Sapsaphas*, bis-simbolu ta' għajn u x'aktarx ukoll ta' arzella. Dan Aenon jinsab fiż-żona ta' Wadi al-Kharrar (fuq ix-xaqliba tal-lvant, f'dik li llum hi l-Ġordanja) mhux ħafna bogħod mill-post li t-tradizzjoni Kristjana timmarkah bħala l-post li fih tgħammed Ġesù.

Fuq in-naħa l-oħra ta' Aenon il-Mappa ta' Madaba tqiegħed fuq ix-xatt tal-punent – li llum hi żona kontrollata minn Israel – *"Bethbara, il-post tal-magħmudija ta' Ġesù"* (ara Ewsebju, *Onomasticon* 59,18-20; Ġlormu, *Onomasticon* 59,19-21). Il-mużajk li jakkumpanja l-iskrizzjoni jirrappreżenta knisja.

Il-Mappa ta' Madaba turina s-sitwazzjoni kontemporanja għaż-żmien li fih sar il-mużajk – min-nofs sa tmiem is-seklu 6 – u l-mod ta' ħsieb (ukoll ideoloġiku) ta' dawk li ikkomponewha. Id-deskrizzjoni "n-naħa l-oħra tal-Ġordan", għal dawk li jeżaminaw il-Mappa ta' Madaba, tirreferi għax-xatt tal-punent tax-xmara. Din iġġegħelna naħsbu li nidentifikaw Bethbara ma' Betanja. Jista' jkun li t-tradizzjoni kif murija fuq il-mappa tikkontradixxi t-Testment il-Ġdid? Dan mhuwiex il-każ. Il-Mappa ta' Madaba ma tnaqqasx il-valur tal-informazzjoni tar-Raba' Vanġelu dwar "Betanja fuq in-naħa l-oħra tal-Ġordan." Għall-kuntrarju, hi tikkonferma l-impressjoni dejjiema li t-tifkira storika tqiegħed dak il-post fuq ix-xaqliba tal-lvant tax-xmara Ġordan.

Ix-xhieda tal-Pellegrini dwar il-Post tal-Magħmudija ta' Ġesù

Ix-xhieda tal-pellegrini dwar il-Magħmudija tibda mis-seklu 4 u tibqa' għaddejja sal-bidu tal-era Kruċjata. Bil-ħolqien tar-Renju Latin ta' Ġerusalemm, ix-xmara Ġordan kienet saret il-fruntiera tal-lvant

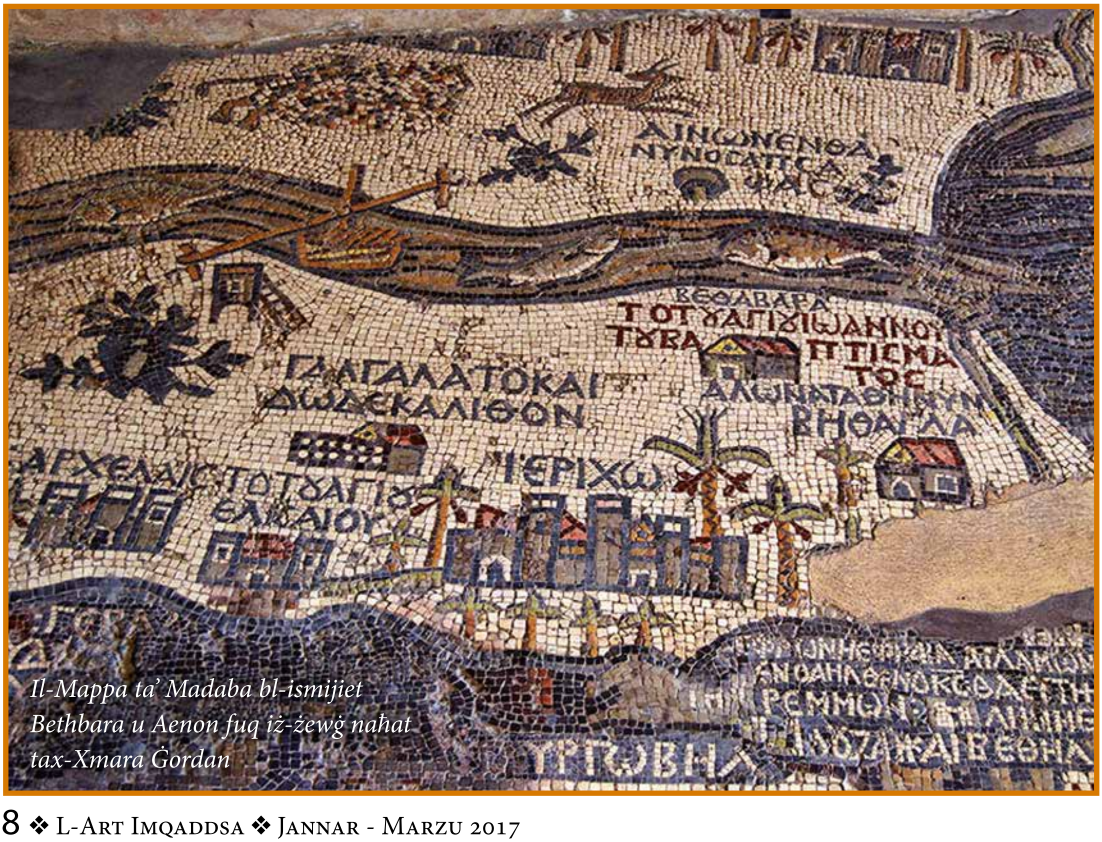

Il-Mappa ta' Madaba bl-ismijiet Bethbara u Aenon fuq iż-żewġ naħat tax-Xmara Ġordan

mas-Sultanat ta' Damasku. F'dak il-perjodu, il-postijiet li kienu jimmarkaw il-Magħmudija ta' Ġesù fuq ix-xaqliba *tal-lvant* ġew abbandunati u l-post tat-tifkira ġie trasferit fuq ix-xaqliba *tal-punent*, flimkien mal-liturġiji li kienu jfakkru din il-ġrajja evanġelika. Nistgħu naraw dan il-progress fid-diversi rakkonti ta' pellegrini:

Il-Pellegrin ta' Bordeaux (madwar is-sena 333) jimmarka l-post tal-magħmudija xi 7 kilometri u nofs mill-Baħar il-Mejjet fuq ix-xaqliba tal-lvant faċċata tal-għolja ta' Elija.

Egeria (tmiem tar-4 seklu) tgħid li, hi u sejra minn Ġerusalemm għall-Muntanja Nebo, qasmet il-Ġordan fil-post li fih Ġożwè kien mexxa lill-Israeliti lejn l-Art Imwiegħda. Hi wkoll żaret il-post tal-magħmudija li tqiegħdu f'Għajnun qrib Salim, fejn hi rat raħal, ġnien u għajn, flimkien ma' nixxiegħa li kienet tidħol f'għadira. Dan il-post kien jismu "ġnien ta' San Ġwann". Ix-xhieda tagħha tikkonferma Ġwann 3,23.

Il-pellegrin Teodosju (madwar is-sena 530; *De situ Terrae Sanctae*, 20) jikteb li l-post tal-magħmudija kien immarkat minn kolonna tar-rħam li fuqha kien hemm salib tal-ħadid.

L-imperatur Anastasju (tmiem is-seklu 5) kien bena knisja f'dan il-post, li kienet

Fdalijiet tal-Monasteru Reterio

knisja mibnija fuq arkati biex titħares mill-għargħar li perjodikament kien jgħarraqha. Faċċata tal-post tal-magħmudija kien hemm il-post li minnu l-Profeta Elija tela' fis-sema.

Il-Pellegrin Anonimu ta' Piacenza (madwar 560-70) jassoċja l-post tal-magħmudija mal-memorjal tal-passaġġ tal-Israeliti u ma' rakkonti oħrajn tat-Testment il-Qadim. Hu jqiegħed il-post tal-magħmudija żewġ mili mix-xmara u mill-wied fejn iċ-ċawl kien iġib l-ikel lil Elija. F'dak iż-żmien f'dan il-post kienu jgħixu bosta eremiti. Kien hemm kolonna mdawra minn grada li kienet tidentifika l-post tal-magħmudija. Kien hemm salib tal-injam imħawwel fl-ilma fil-post li fih kienet iddur ix-xmara. Mhux ħafna bogħod mill-post tal-magħmudija kien hemm monasteru kbir b'żewġ ospizji.

Fl-opra **Il Prato Spirituale**, Ġwann Mosco (madwar is-sena 615) jirrakkonta dwar il-viżjonijiet ta' raħeb anzjan li kien sejjer lejn il-Muntanja Sinaj. Meta ġie biex jaqsam il-Ġordan, dan ir-raħeb marad u sab kenn f'għar, fejn Ġwanni l-Battista deherlu u qallu li

Wadi al Kharrar, il-Post tal-Magħmudija ta' Ġesù

hu kien għex ġo dak l-għar u kien irċieva diversi żjarat minn Ġesù hemmhekk. Mistieden biex jibqa' jgħix f'dak il-post, ir-raħeb biddel l-għar fi knisja. Wara ftit taż-żmien inġabret hemmhekk komunità monastika. Mosco ifakkar l-isem tal-post, Sapsa (Sapsaphas fil-Mappa ta' Madaba) u jqiegħdu mhux ħafna bogħod mill-Wied ta' Kerit, fejn Elija kien għex matul il-perjodu ta' nixfa. Ftit wara, Mosco jirreferi għal storja dwar San Saba li għandha bħala protagonist tagħha lill-qassis Conone, li kien responsabbli mill-magħmudijiet fil-monasteru ta' Pentucla. Ftit nafu dwar dan il-monasteru. L-arkeoloġi jqegħduh lejn it-tramuntana tal-Monasteru ta' San Ġerasimos fuq ix-xaqliba tal-punent tal-Ġordan.

Il-Pellegrin Anonimu ta' Piacenza jissemma' fil-*Libelius de locis sanctis* tal-Isqof Arculf (madwar is-sena 670). Hu kien ra salib tal-injam fix-xmara li kien jindika l-post tal-magħmudija; knisja żgħira rettangolari mibnija fuq arkati fuq ix-xatt tax-xmara lejn in-naħa aktar baxxa tal-wied; u monasteru kbir aktar fil-għoli fuq ix-xifer ta' għolja żgħira fil-qrib.

Ir-raħeb Epifanju (tmiem is-seklu 7 sal-ewwel nofs tas-seklu 8) iqiegħed l-għar tal-Prekursur xi tliet mili 'l hemm mill-Ġordan. Skont it-tradizzjoni li jirrakkonta, Ġwann kien jgħammed f'dak l-għar fejn fi żmien Epifanju kienet għadha tnixxi għajn żgħira.

Willibald (l-ewwel nofs tas-seklu 8) jitkellem minn monasteru xi 1,500 metru mill-post tal-magħmudija.

L-Abati Danjel (1106-07) jgħid li l-post tat-tlugħ ta' Elija fis-sema ma kienx bogħod mix-xmara. L-abati ma jassoċjax l-għar ta' Ġwanni mal-post li fih Elija tela' s-sema, imma l-indikazzjoni li jagħti, "mhux bogħod mix-xmara" tirreferi wkoll għal dan l-għar. Hu jitkellem minn nixxiegħa abbundanti li minnha kien jixrob il-Battista.

Ma' din l-informazzjoni li ħallewlna l-pellegrini nżidu tifkira liturġika importanti tal-kalendarju Gregorjan (sekli 6-7) li jfakkar li kienu jsiru tliet ċelebrazzjonijiet għall-Epifanija. Nhar l-4 ta' Jannar, lejlet il-festa tal-Magħmudija ta' Ġesù, il-ġemgħa kienet tinġabar fuq ix-xaqliba tal-punent tal-Ġordan; fil-5 ta' Jannar, fuq iż-żewġ naħat tax-xmara; u fis-6 ta' Jannar, il-Magħmudija kienet tiġi mfakkra fil-knisja msejħa għall-Battista u li kienet tinsab fil-monasteru.

Matul l-era Kruċjata dawn it-tifkiriet jidher li għabu. Seklu wara jagħtina xi informazzjoni **Retenio** (1400) li jgħidilna li kien sema' li l-għar tal-Battista, li kien ukoll il-post fejn hu kien jgħammed, kien jinsab fuq ix-xaqliba l-oħra tal-Ġordan.

Il-Post tal-Magħmudija bil-mod reġa' nstab

Kien biss mill-1899 li beda jqum ftit interess fit-tifkiriet tal-Battista "fuq in-naħa l-oħra tal-Ġordan". It-tfittxija arkeoloġika bdiet minn L. Federlin (1899) u tkompliet minn G. Dalman (1913), D. Buzy (1930) u R. Abel (1932). Federlin kien ippropona li wieħed jidentifika Betanja ma' Tell el Medesh, u ippropona bħala argumenti deċiżivi r-rotot tat-trasport, l-abbundanza tal-ilma u l-kundizzjonijiet tajbin biex wieħed jaqsam ix-xmara bil-mixi (Ghoran). L-esplorazzjonijiet tiegħu kixfu l-fdalijiet ta' pont tal-ġebel xi ftit lejn in-nofsinhar. It-teorija tiegħu tgawdi mill-qbil ta' diversi studjużi tal-Bibbja, imma mhux minn dawk tat-tradizzjoni jew it-toponomastika.

Minħabba l-Gwerra tas-Sitt Ijiem (1967), kemm ix-Xatt tal-Punent kif ukoll ix-xaqliba Ġordana tax-xmara ma setgħux iżjed iżuruhom il-pellegrini. It-trattat ta' paċi bejn Israel u l-Ġordanja tal-1994 wassal għal interess ġdid f'dan il-post fuq ix-xmara Ġordan. L-era ġdida fetħet fl-1 ta' Awwissu 1995, biż-żjara tal-Prinċep Ghazi Bin Muhammad tal-Ġordanja, flimkien ma' grupp ta' arkeoloġi ta' din iż-żona tradizzjonali tal-magħmudija fuq ix-xaqliba tal-lvant tax-xmara. L-inizjattiva ttieħdet u kienet idejata mill-arkeologu Franġiskan tal-i*Studium Biblicum Franciscanum* ta' Ġerusalemm, il-mibki Patri Michele Piccirillo OFM, li kien imħeġġeġ bix-xewqa li jerġa' jiskopri t-tifkiriet antiki li kienu ilhom moħbijin għal sekli sħaħ taħt il-ħaxix u l-ħamrija.

L-inizjattiva ħadet spinta 'l quddiem permezz ta' digriet tar-Re Hussein tal-Ġordanja fl-10 ta' Ottubru 1997, li waqqaf kummissjoni biex jinħoloq Park tal-Magħmudija ta' Kristu, li kellu jiġi inawgurat għas-sena tal-ġublew 2000.

L-iskavi tmexxew mill-arkeologu Ġordan Mohammad Waheeb bejn l-1997 u s-sena 2000. Kixfu ħafna mill-fdalijiet u r-rovini fiż-żona ta' Wadi al-Kharrar. Ta' interess speċjali hu l-Monasteru Reterio (sekli 5-6) li jinsab fuq l-għolja ta' Elija. F'dan il-post hemm il-fdalijiet ta' żewġ knejjes

L-Għajn tal-Battista

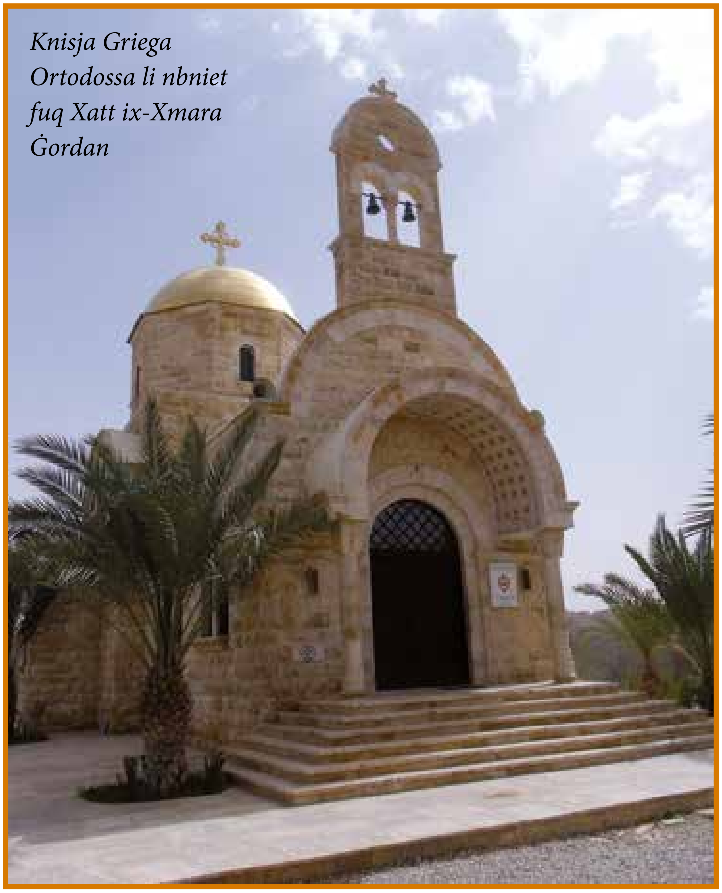

Knisja Griega Ortodossa li nbniet fuq Xatt ix-Xmara Ġordan

Biżantini, waħda lejn it-tramuntana u l-oħra lejn il-punent. Instabu wkoll tliet vaski f'dan il-post. Il-vaska rettangolari li hemm fuq in-naħa tan-nofsinhar tmur lura għas-sekli 3 u 4 u fiha taraġ li jinżel fiha fin-naħa tal-lvant. Jaħsbu li kienet tintuża mill-pellegrini għall-magħmudija. Iż-żewġ vaski l-oħrajn, fuq in-naħa tat-tramuntana, imorru lura lejn l-epoka Rumana. X'aktarx li huma wkoll kellhom taraġ nieżel fihom.

L-ilma kien jasal fil-vaski permezz ta' kanal mibni fuq arkati. Il-fdalijiet ta' ħajt perimetrali ta' binja fix-xaqliba tan-nofsinhar tal-għolja ssemmew bħala l-Kamra tat-Talb. Jaħsbu li s-sistema tal-ilma (bil-baċiri u l-vaski fejn l-ilma kien jinbidel) qrib il-kamra u l-kappella msemmijin għal San Ġwanni Pawlu II imorru lura qabel is-seklu 4.

Serje ta' kmamar madwar bitħa u vaska oħra fil-qrib (sekli 5-6) ġew identifikati bħala l-fdalijiet ta' rovini ta' ospizju għall-pellegrini. X'aktarx li l-pellegrini kienu jieqfu jistrieħu hawnhekk qabel ikomplu fi triqthom lejn il-Muntanja Nebo. Mhux bogħod ħafna kien hemm vaska ta' 25 metru b'10 metri li kienet setgħet isservi għall-magħmudija ta' gruppi ta' pellegrini. Il-post prinċipali hu l-għajn tal-Battista, imfakkra mill-pellegrini u msejħa Għajnun fil-fonti antiki.

Meta wieħed ikompli lejn ix-xmara Ġordan isib iż-żona bi tliet knejjes, imsejħin mill-arkeologu bħala l-Knisja ta' Ġwanni l-Battista. Dan il-post jaqbel mas-sit li t-tradizzjoni kienet tindikah bħala l-post tal-magħmudija. Id-datazzjoni tar-rovini bejn is-seklu 5 u s-seklu 12 turi kemm damet il-qima lejn dan il-post matul is-sekli.

Il-fdalijiet ta' żewġ strutturi lejn it-tramuntana huma marbutin mat-tifkira ta' Santa Marija Eġizijaka, li kienet għexet bħala eremita f'dan il-post għal 47 sena, kif jgħidilna San Sofronju, li kiteb il-biografija ta' din il-prostituta li kkonvertiet.

Iċ-ċeramika li nstabet f'Wadi al-Kharrar tmur lura għall-1 u t-2 sekli W.K. Dan hu sinjal li din iż-żona kienet abitata fi żmien il-magħmudija ta' Ġesù.

Fi snin aktar reċenti, mhux bogħod minn dawn it-tifkiriet antikissimi, u wara ż-żjara tal-Papa Ġwanni Pawlu II (21 ta' Marzu 2000), il-komunitajiet Kristjani diversi bnew knejjes ta' tifkira biex fihom jilqgħu l-fidili tagħhom. Il-Papa Benedittu XVI (10 ta' Mejju 2009) u l-Papa Franġisku (24 ta' Mejju 2014) żaru l-post tal-Magħmudija ta' Ġesù waqt il-pellegrinaġġi tagħhom fl-Art Imqaddsa.